

ran je kako se navodi u predgovoru, sav poznati materijal o folkloru objavljen na ruskom jeziku u SSSR-u, u prvom redu sve ono što se nalazi u biblioteci Akademije nauka SSSR i drugih bibliotekama u Lenjingradu.

U prvoj, drugoj i trećoj knjizi bibliografija je podijeljena na tri glavna dijela: 1. Tekstovi, 2. Studije, članci i osvrti, 3. Nastavna i metodička literatura i bibliografije. Svaki se dio grana po vrstama i tematski. Sadržaj prve knjige ima 87 naslova i podnaslova, druge 130, a treće 177. U drugom dijelu svake knjige ove bibliografije registrirani su radovi koji se odnose na sve aspekte proučavanja ruskog folklor: filološki, zajedno s njim i lingvistički; etnografski; filozofski; historijska analiza tekstova; međusobni odnos folklor i profesionalne umjetnosti. U trećem dijelu registrirani su radovi u kojima se govori o nastavi folklor i primjeni njegovih odgojnih funkcija, te daje pregled dosadašnjih bibliografskih radova. Primjera radi navest ćemo dvadesetak naslova iz dijela »Rasprava, članci i osvrti«:

Opća pitanja historije i teorije ruskoga narodnog pjesničkog stvaralaštva: Klasici marksizma—lenjinizma i funkcioneri Komunističke partije o folkloru; Zbirke članaka; Zbirke članaka o tradicionalnom folkloru; Zbirke članaka o folkloru sovjetskog perioda; Opća pitanja folklor; Opća pitanja tradicionalnog folklor; Opća pitanja folklor sovjetskog perioda; Prikazi tradicionalnog folklor; Prikazi folklor sovjetskog perioda; Poetika folklor; Historija i teorija vrsta; Znamenja, praznovjerna, narodni kalendar, mitologija, vjerovanja; Vračanja; Obredna poezija i vanobredne naricaljke; Zagonetke; Poslovice, izreke, nerazgovijetan govor, igre riječima, krilatice; Tradicionalne poslovice, izreke, nerazgovijetan govor, igre riječima; Poslovice, izreke, krilatice sovjetskog perioda itd.

Ako jedno djelo ima vezu sa dva ili više odjeljaka, navodi se u onom odjeljku kojemu prema sistematizaciji najbolje odgovara, dok se u drugim odjeljcima na koncu navodi samo broj pod kojim je zavedeno. U slučajevima kada je po nazivu teško shvatiti bit navedenog djela, uvodi se bilješka s cjelovitim ili djelomičnim sadržajem. Uz radove koji su recenzirani u štampi, donesen je i taj podatak.

Sve tri knjige imaju opširne predgovore A. M. Astahove. U prvoj knjizi Astahova na 34 strane govori o proučavanju ruskog folklor poslije II svjetskog rata, u drugoj na 40 strana o problemima proučavanja ruskog folklor u god. 1917—1944, a u trećoj na 19 strana o proučavanju u godinama 1960—1965. Ove tri rasprave daju dobar pregled problema i glavnih momenata u razvoju ruske folkloristike. One nas vode i kroz bibliografsku građu i daju dobru, sažetu informaciju svakome tko želi da se upozna s ruskom folkloristikom.

Na kraju svake knjige doneseni su prilozi: imenski i geografski registar te popis izvora iz kojih su uzeti bibliografski podaci. U imenskom registru data su imena kazivača, sakupljača i istraživača folklor te autori, urednici i recenzenti koji se navode u bibliografiji radova. U geografskom registru data su nazivi krajeva u kojima su se vršila sakupljanja i istraživanja. U registru upotrebljnih izvora dat je pregled knjiga, časopisa i novina iz kojih su se uzimali podaci.

Ovo djelo namijenjeno je folkloristima, etnografima, stručnjacima za književnost, bibliografima i širokom krugu ljubitelja i sakupljača folklornih djela. Ono može poslužiti kao poticaj i našim jugoslavenskim folkloristima za izradu takva djela.

Ante Nazor

FOLKLOR KAK ISKUSSTVO SLOVA. Otvetstvennyj redaktor professor N. I. KRAVCOV. Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, Moskva 1966, 172 str.

Ova zbirka članaka priređena je prema zamisli svoga urednika N. I. Kravcova kao niz analiza odabranih primjera usmene književnosti, tako da svaka od njih predstavlja po jednu važniju vrstu (bajku, epsku pjesmu, lirsku pjesmu, tzv. pjesmu-baladu, baladu i *skaz*-tj. kazivanje o jednome istinitom događaju). Intencija je zbirke izrečena već u njezinu naslovu: predočiti folklor kao umjetnost riječi.

Metodološki je pristup precizno određen i dosljedno proveden, kako u dva načelna članka N. I. Kravcova na početku i na kraju zbirke, tako i u pojedinim analizama. Temelj je toga pristupa u tome da se svako folklorno djelo predoči kao jedinstvo idejno-estetske zamisli kojoj se podređuju sva izražajna sredstva; kao os-

novni regulativ uzima se „zakon korespondiranja forme sadržaju - jedan od najvažnijih estetskih zakona” (str. 168). U središtu svake analize, bila to bajka ili lirski pjesma, jest lik glavnog junaka, koji se smatra ključem za razumijevanje osnovnih obilježja djela (v. str. 163. i dr.). Kao opća karakteristika folklornih djela utvrđuje se klasično jedinstvo vremena i radnje (str. 161. i dr.).

Većina analiza pisana je prema sličnoj metodskoj shemi - od analize idejno - umjetničke zamisli i likova glavnih junaka do analize izražajnih sredstava kojima se ostvaruje zamisao djela. Na taj se način idejno - umjetnička zamisao i umjetnički izraz promatraju kao dvije posebne pojave, doduše usko povezane i uvjetovane jedna drugom, ali ipak odvojene; dihotomija sadržaj - forma u većini se članaka jasno primjećuje.

Svi su članci razrađeni savjesno i temeljito, zanatski na visini, ali iz pretežnog dijela knjige izbija monotonija kao rezultat suviše ujednačenih pristupa.

No bilo bi ipak nepravедno reći da su svi članci jednaki, a i tematika svakoga od njih daje im posebna obilježja.

V. *Aikin* prikazuje bajku o carevni — žabi (Aa Th 402). Analiza bajke i njezinih likova provedena je metodom koja bi se mogla primijeniti na neku realističku pripovijest s naglašenom etički — poučnom namjenom, događaji i postupci junaka bajke podvrgnuti su toj realističkoj i ujedno didaktičnoj koncepciji. Mišljenja sam da je svijet bajke drukčiji i da takva interpretacija, premda je sama po sebi dosljedna i logična, ne može objasniti bajku.

F. *Selivanov* prikazuje epsku pjesmu (bilinu) o Ilji Muromcu i Solovju — razbojniku. Autor polazi od idejne zamisli te pjesme o kojoj drži da se sačuvala više - manje neizmijenjenom kroz sedam stoljeća svoga života. („Ilja Muromec shvaća svu dubinu opasnosti od raspadanja jedinstvene ruske države. Taj bogatir (junak) polazi u Kijev da ostvari narodnu volju, da narodne ideale pretvori u život”, str. 59.) Zamisao biline, po autorovu shvaćanju, kao i lik njezina glavnog junaka, ne realiziraju se u tekstu jedne biline, nego u nizu bilina kojima je Muromec glavni junak; one dopunjuju jedna drugu i time ostvaruju cjelovitu koncepciju svog junaka. (U slično shvaćenoj funkciji varijanata vidi i Kravcov osnovnu razliku folklora od pisane umjetničke književnosti — s čime se mi ne bismo složili.)

Članak S. *Lazutina* o lirskoj pjesmi „Puhni, puhni, vjetriću” (porijeklom svadbenocj) pisan je originalno i, po mom sudu, posve uspješno. Autor prikazuje životne izvore te pjesme iz narodnih običaja, da bi zatim prešao na analizu njezine poetike. Povezuje realne i simbolične slike u pjesmi, uklapa ih u analizu kompozicijske organizacije cijelog teksta, kao i sistema njegovih stilskih postupaka. U raznolikosti varijanata vidi autor stalna svježja bogaćenja pjesme; u tekstovima što ih je tradicija sačuvala u nepotpunu obliku vidi nastajanje novih vlastitih cjelina (a ne samo poremećene odlomke); u kontaminacijama vidi također njihovu umjetničku motivaciju i opravdanost, a postojanost umjetničkog sistema folklora po njegovim se riječima „razrađuje u procesu živa postojanja, neprekidna mijenjanja djela” (str. 93).

V. *Nazarova* — Šomina prikazuje tamničku pjesmu — baladu. „Pjevaj mi, pjevaj, mala ševo”, koja je na prelazu među lirskom pjesmom i baladom, a govori o zatvoreniku koga neće da iskupe iz tamnice ni otac ni majka već jedino njegova draga. Prema kontaminacijama, varijantama itd. odnosi se autorica slično kao i pisac prethodnog članka. Vrijedan je prikaz historijata i života te pjesme, dok je stilski analiza korektna, ali pomalo školski deskriptivna.

N. *Kravcov* daje analizu balade o mužu — vojniku koji nepoznat slučajno dolazi na konak u kuću vlastite žene, da bi ubrzo zatim morao ponovo otići. U prikazu ove dobro odabrane pjesme opsežno se raspravlja o pitanju koji je lik u pjesmi glavni junak, da li vojnik ili njegova žena. Važnost koju autor pripisuje određivanju lika glavnoga junaka, kao i cjelovitom sjezu pjesme te osnovnoj, tj. najboljoj i potpunoj njezinoj varijanti, posljedica je metodskog pristupa folklornim djelima adekvatnog uobičajenim analizama realističke pripovjedačke literature. Članak je pomalo razvučen, ali je pjesmu prikazao temeljito, a potkraj teksta postaje on sve uspjelijim te daje čitaocu uvjerljivu predodžbu o „vezi i uzajamnoj potčinjenosti sižea, likova, izražajnih sredstava i ritmički — zvukovne strane pjesme” (str. 138).

Posljednju analizu u knjizi piše N. *Mihajlova* koja prikazuje *skaz* o braći Vengerozima — istinito pričanje o pobjeći dvojice braće u jednome malom sibirskom

selu u doba građanskog rata. Autorica ističe da iznošenje sižejne građe u tom skazu, premda je riječ o istinitu događaju, ima svoju cjelovitost, dovršenost svoje konstrukcije. Ona pokušava odgovoriti na pitanje u kojoj mjeri može pri tom biti riječ o umjetničkom a ne o dokumentarnom jedinstvu. Prema prepričanom toku pripovijedanja i objavljenim citatima vidi se da taj tekst nesumnjivo odista ima svojih umjetničkih kvaliteta. Pitanje je samo da li bi njegovu umjetničku vrijednost trebalo utvrđivati prema modelu zatvorene realističke novele literarnog tipa, kao što to uglavnom nastoji autorica, ili bi osnovne vrijednosti trebalo tražiti u osebnim književno izražajnim mogućnostima živoga usmenoga govora (što je autorica praktički u stanovitaj mjeri i zapazila, no imajući ipak stalno pred očima klasični literarni uzor). Napokon, tekstovi poput ovog skaza imaju dodira s folklorom, graniče s njime, ali nisu folklorna književnost — što se iz teksta članka ne vidi jasno.

Ova zbirka u cjelini koristan je prilog, osobito po tome što je to do sada prva publikacija te vrste. Jedna tehnička, ali vrlo važna zamjerka: uz svaku provedenu analizu trebalo je objaviti i analizirani tekst (ponegdje i dvije — tri varijante). Citat, naime, čak i u slučaju ako je otprije poznao prikazanu pjesmu ili priču, ne može se u dovoljnoj mjeri uživjeti u analizu teksta i ocijeniti je ukoliko se morao osloniti jedino na fragmente teksta koje mu, sa svojim tumačenjem, iznosi autor članka.

Maja Bošković — Stull

VIDO LATKOVIĆ, NARODNA KNJIŽEVNOST, I. Naučna knjiga, Beograd 1967, 289 str.

U času svoje iznenadne i prerane smrti 1965. god. ostavio je profesor Vido Latković za sobom nedovršen rukopis knjige o usmenoj književnosti, pisan na temelju njegovih višegodišnjih predavanja na beogradskom Filološkom fakultetu. Poznavajući njegovu samokritičnost i skromnost, možemo sa sigurnošću pretpostaviti da bi on na tom rukopisu bio još veoma dugo radio prije nego što bi ga pustio u javnost. No poslije njegove nenadane smrti njegovi su suradnici i učenici, s osjećajem plemenitog pijeteta prema svom učitelju, željeli da njegov rukopis, njegov dugogodišnji trud, ne ostane zakopan i izgubljen i odlučili su da ga objelodane, makar i u takvu nedovršenu obliku, pa i videći dio njegovih nedostataka.

Pisati kritiku knjige uz koju nas vežu istinski ljudski obziri, i to oni najdublji i najosjetljiviji, potaknuti nemogućnošću autora da bilo što uzvratu na kritiku, jer autor je sada mrtav, pisati takvu kritiku zadatak je odista težak. Ako se ipak odlučujem da pišem tu kritiku, koja na žalost neće biti povoljna, navode me na to drugi ozbiljni razlozi.

Riječ je o djelu koje bi trebalo predstavljati onu tako dugo očekivanu i tako potrebnu sintezu naše usmene književnosti, o djelu koje je »štampano kao stalni udžbenik za studente Filološkog fakulteta«, dakle o knjizi koja će vjerojatno imati širok publicitet među studentima i među svima ostalima koji su zainteresirani za predmet njezina raspravljanja. Ta okolnost stvara obavezu, radi potencijalnih čitača, da se izrekne kritičko mišljenje o knjizi.

Na početku svoga raspravljanja nastoji autor pokazati koje se folklorne tvorevine mogu smatrati književnošću pa to na primjeru magijskih formula obrazlaže slučajevima kada su one sačuvane »u književno—umjetničkoj formi, u stihu ili slično«; općenito traži da djela usmene književnosti predstavljaju »sliku života«. Kao što je ovo utvrđivanje književnoga kriterija neodređeno i tautološko, tako su u toku izlaganja u cijeloj knjizi književna mjerila vrlo zapostavljena, premda su verbalno prisutna. O tekstovima se obično kaže da su lijepi, nježni, dirljivi i sl., pa se time nadomješuje književna interpretacija. Draž starinskih obrednih pjesama vidi autor »pre svega u tome što one odražavaju primitivnu kulturu, shvatanja i osećanja naših predaka« (str. 153), zaboravivši da je njihova osnovna draž u poziciji (kada je riječ o književnosti).

Smetaju i mitološke interpretacije ondje gdje im nije mjesto (npr. promašeno identificiranje *Izjeđenog ovčara* iz Vukove pjesme s mladim mjesecom, v. str. 153, i 178). Isto tako smeta prečesto i neobrazloženo traženje pretkršćanskih poganskih elemenata u pojedinim pjesmama (npr. u pjesničkoj etnološkoj legendi